ISSN 2181-6833

PEDAGOGIK MAHORAT

8
2023

ISSN 2181-6833

PEDAGOGICAL SKILLS
The scientific-theoretical and methodical journal
№ 8, 2023

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «**Pedagogy**» and «**Psychology**».

The journal was founded in 2001.
The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.
E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.
Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov
Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov
Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)
Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)
Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Doc. Alijon R. Hamroev
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova
Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)
Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev
Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov
Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva
Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev
Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova
Doctor of Philology, Doc. Qahramon R.Tuxsanov
Doctor of Psychology, Doc. Akmal M. Nazarov
PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev
PhD in Pedagogical Sciences, Firuz N. Nurulloev
PhD in Economics Sciences, Layli B. Navruz-zade

BO’LAJAK OLIY MA’LUMOTLI MUTAXASSISLARNI TARBIYAVIY FAOLIYATGA TAYYORLASH JARAYONINING MUHIM YO’NALISHLARI

Qambarov Mirzobobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro davlat universiteti
Pedagogika kafedrasi mustaqil izlanuvchisi

Maqolada bo’lajak oliy ma’lumotli mutaxasisni pedagogik kasbga ijodiy munosabatga tayyorlash nazariy asoslandi va uning omillari ko’rsatildi, pedagogik kasbga ijodiy munosabat asoslari ilmiy tahlil etildi, pedagogik kasbga ijodiy munosabatning o’ziga xos xususiyatlari va ularni faollashtirish omillari, talabalarning pedagogik faoliyat motivlari va ularni rivojlantirish yo’llari belgilab berildi, bo’lajak oliy ma’lumotli mutaxasislarni pedagogik kasbga ijodiy munosabatga tayyorlash tizimi ishlab chiqildi.

Kalit so’zlar: *ilm, funksiya, fan, tizim, kompetensiya, kompetentlik, ta’lim, standart, samara, maxsus uslubiy, natija, imkoniyat, tarbiyaviy faoliyat.*

ВАЖНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВЫСОКООБРАЗОВАННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье теоретически обоснована подготовка будущего специалиста с высшим образованием к творческому отношению к педагогической профессии и указаны её факторы, проведён научный анализ основ творческого отношения к педагогической профессии, определены особенности творческого отношения к педагогической профессии и факторы их активизации, определены мотивы педагогической деятельности учащихся и пути их развития, даны рекомендации по педагогическому воспитанию будущих специалистов с высшим образованием.

Ключевые слова: *наука, функция, наука, система, компетенция, образование, стандарт, эффект, специальная методическая, результат, возможность, воспитательная деятельность.*

IMPORTANT DIRECTIONS IN THE PROCESS OF PREPARING FUTURE HIGHLY EDUCATED SPECIALISTS FOR EDUCATIONAL ACTIVITIES

The article theoretically substantiates the preparation of a future specialist with higher education for a creative attitude to the teaching profession and its factors are indicated, a scientific analysis of the foundations of a creative attitude to the teaching profession is carried out, the features of a creative attitude to the teaching profession and the factors of their activation are determined, the motives of pedagogical activity of students and the ways of their development are determined, recommendations on pedagogical education are given future specialists with higher education.

Keywords: *science, function, system, competence, education, standard, effect, special methodological, result, opportunity, educational activity.*

Kirish. O’zbekiston Respublikasida tayyorlanayotgan oliy ma’lumotli mutaxasislar: pedagogik faoliyatga qobilyatli, ijodkor, umuminsoniy va milliy-madaniy qadriyatlarni, dunyoviy bilimlarni, metodik bilim ko’nikmalarni egallagan, diniy bilimlardan xabardor, ma’naviy barkamol, O’zbekistonning mustaqil davlat sifatida ravnaq topishiga ishongan, vatanparvarlik, fuqarolik burchini anglagan, oliy ma’lumotli mutaxasislik kasbini sevgan, insonparvar, talabchan, adolatli, pedagogik odobli, o’quvchilarning barkamol shaxs bo’lib yetishishlariga ko’maklashadigan bo’lmog’i kerak.

O’zbekistonda ta’lim sohasi davlat siyosatining ustuvor yo’nalishi deb belgilangandi va ta’lim tizimida ulkan islohotlar boshlab yuborildi. Ushbu yo’nalishdagi ishlarning izchil amalga oshirilishini “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun ta’minlab bermoqda.

Rivojlangan mamlakatlar, xususan, Buyuk Britaniya, Avstraliya, Shveytsariya, Germaniya, Malayziya, Kanadaning mutaxassislar tayyorlash bilan bog’liq tajribasi shuni ko’rsatadiki, pedagogik ta’limning asosiy vazifasi talabalarda tanlangan mutaxassislikning o’ziga xosligidan kelib chiqqan holda tarbiyaviy faoliyatni rivojlantirishdan iborat bo’lib, mazkur vazifani bajarish asosida ta’lim oluvchilarning pedagogik tayyorgarligi ta’minlanadi.

Mamlakatning taraqqiyoti va o’zgarishlarda ishtirok etish insonlardan yuqori darajadagi umumiy va maxsus bilimlar, yuksak madaniyat, ma’naviyat va keng dunyoqarashni talab etadi. Ta’lim tizimini shu talablar asosida qayta qurish – jamiyatning kelajak avlod tarbiyasi sohasidagi ehtiyojlarini qondirishga

xizmat qiladi. Zero, ta’lim o’sib kelayotgan yosh avlodning ichki imkoniyatlarini, qobiliyatlarini yuzaga chiqaradi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Bo’lajak oliy ma’lumotli mutaxassis shaxsini shakllantirish muammolari M.O.Ochilov, X.I.Ibragimov, U.N.Nishonaliyev, Q.R.Shonazarov, H.Abdukarimov D.X.Nasriddinova va boshqa bir qancha tadqiqotchilar ishlarida atroflicha o’rganilgan.

Pedagogik faoliyatning mohiyati, tuzilishi va mazmunining pedagogik ongda aks etishini K.Abduraxmonov, M.T.Gromkova, P.T.Kasavin, N.A.Sitnikova, M.Saidovlar tadqiq qilganlar[1].

Muhokama. Tarbiya mazmunida oldinga qo‘yilgan maqsad va vazifalarga muvofiq o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirilishi lozim bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalar, shaxs xulq-atvori hamda sifatlari mohiyati aks etadi. Tarbiya mazmuni shaxsning shakllanishiga qo‘yiluvchi ijtimoiy talablar mohiyatidan iborat bo‘lib, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, kishilik munosabatlari mohiyati va darajasi, shuningdek, jamiyat mafkurasi g‘oyalari asosida belgilanadi. Zamonaviy tarbiya mazmunida quyidagi tamoyillar yotadi:

1. Tarbiya maqsadining aniqligi. O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy-siyosiy mustaqilligining dastlabki yillaridayoq Respublikada, amalga oshirilishi ko‘zda tutilayotgan tarbiya maqsadi aniq belgilab olindi. O‘zbekiston Respublikasining **“Ta’lim to‘g‘risida”**gi Qonuniga, ko‘ra ijtimoiy tarbiyaning asosiy maqsadi – erkin, ijodkor, mustaqil fikr egasi bo‘lgan komil inson va malakali mutaxassisni tarbiyalab voyaga yetkazishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish yo‘lidagi asosiy vazifa – shaxsda umumiy madaniyat unsurlari, ya’ni, shaxsning aqliy, axloqiy, jismoniy, estetik, iqtisodiy, ekologik, huquqiy, siyosiy hamda mehnat madaniyatini tarbiyalashdan iborat.

Bolalar va kattalarning birgalikdagi faoliyati. O‘qituvchilarning bolalar bilan ma’naviy madaniyatini shakllantirishning eng yaxshi namunasini izlash, shu asosida tarbiyachi ishining hayotiy me’yor va qadriyatlarini aniqlash, o‘quvchining tarbiya jarayonidagi faolligini ta’minlashga olib keladi. Dunyoqarashi hali to‘la-to‘kis shakllanmagan bolalar uchun kattalarning hayotiy tajribalari, ularning shaxsiy namunalari tarbiyaviy ta’sir kuchiga ega.

2. O‘z-o‘zini anglash. Tarbiya insonda e’tiqod, demokratik qarashlar va hayotiy pozitsiyaning shakllanishiga olib keladi. Tarbiya mazmunining eng muhim unsurlaridan biri – insonning hayotiy o‘z-o‘zini anglashning o‘z shaxsiy hayoti va faoliyatining subyekti sifatida e’tirof etilishi bilan tavsiflanadi. O‘zbekistonda fuqarolik, kasbiy va axloqiy o‘z-o‘zini anglash jihatlari muhim ahamiyatga egadir.

3. Tarbiyaning shaxsga yo‘naltirilganligi. Mazkur g‘oya ta’lim muassasasi amaliyotining markaziy nuqtasida tarbiyaviy ishlar dasturi, tadbirlar, ularning shakl, metod va vositalari emas, balki o‘quvchi turganligini anglatishga xizmat qiladi. Tarbiya jarayonida uning shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari, o‘ziga xos xarakteri, o‘z qadr-qimmatini anglash tuyg‘ulari rivojlantirilib borilishi zarur.

4. Ixtiyoriylik. Tarbiyalanuvchilarning iroda erkinligisiz tarbiya g‘oyalari mohiyatini qaror toptirish mumkin emas. Tarbiya jarayoni, agar u oqilona tashkil etilsa, bir vaqtning o‘zida ham o‘quvchi, ham o‘qituvchi ma’naviyatining boyitilishiga xizmat qiladi. Agar tarbiyachi o‘quvchining qiziqishi, faoliyati, o‘rtoqlik va fuqarolik burchini anglash, mustaqillikka intilish tuyg‘ularini ko‘rib va anglay olsagina uning irodali ekanligi ayon bo‘ladi. Tarbiyalanuvchining irodali bo‘lishi ta’minlangan sharoitda uning shaxsiga ta’sir ko‘rsatishga yo‘naltirilgan faoliyat jarayonida samaraga erishiladi.

5. Jamoa yo‘nalishi. Tarbiyaviy ishlar mazmunida jamoaga nisbatan ijobiy munosabatni qaror toptirish yotadi. Jamoa yordamida shaxsni har tomonlama o‘z yurti, dunyoni anglash, uni to‘laqonli talqin etish, insonparvarlik va o‘zaro hamkorlik tug‘ularini yuzaga kelishi va rivojlanib borishi kabi holat amalga oshiriladi. Zamonaviy pedagogik jarayonda tarbiyalanuvchiga: inson aqliy, estetik, axloqiy, jismoniy, siyosiy-g‘oyaviy, iqtisodiy, ekologik hamda diniy tarbiya olishi lozimligini uqtirishining o‘zigina kam samara beradi. O‘quvchi uchun yuqorida qayd etilgan tarbiya yo‘nalishlarining nima uchun kerakligi, ularning insonga nima bera olishi kabi masalalar qiziqarlidir[2].

Rivojlangan xorijiy mamlakatlar tarbiya tizimida muammoning mana shu jihati birinchi o‘ringa qo‘yilmoqda. Yuqorida qayd etilgan g‘oyalar to‘g‘ri tashkil etilgan pedagogik jarayonda — yetuk fuqaro, malakali mutaxassis hamda barkamol oila sohibini tarbiyalab voyaga yetkazish uchun xizmat qilishi lozim. Tarbiya jarayonini ilmiy asoslangan tarzda olib borish uning qonuniyatlarini chuqur o‘rganishni talab qiladi. Bu qonuniyatlar voqealarning muayyan rivojlanishi uchun sharoit yaratuvchi sabab va oqibat o‘rtasidagi muhim, zarur ichki aloqalarning ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. Tarbiya jarayonining asosini ijtimoiy hayotning obyektiv talablari insonning ijtimoiy mohiyatini va tabiatini aks ettiruvchi qonuniyatlar tashkil etadi. Tabiat yoki jamiyatdagi har qanday murakkab hodisada obyektiv ravishda mavjud bo‘ladigan barqaror aloqalar kuzatiladi. Bunday aloqalar “qonuniyat” deb ataladi. Bunday qonuniyatga tarbiya jarayonida ham amal qilinadi. Tarbiya qonuniyatlari mohiyati bir tomondan ijtimoiy hodisa sifatida tarbiyaning o‘ziga xos xususiyatlari, ikkinchi tomondan shaxsning rivojlanishi bilan bolg‘iqdir. Tarbiyaning birinchi va eng muhim qonuniyati uning ijtimoiy muhitning obyektiv va subyektiv omillariga bog‘liqligidir. Tarbiyaning ikkinchi

muhim qonuniyati tarbiyaning shaxs rivojlanishi bilan birligi, o‘zaro aloqadorligi va bog‘liqligidir. Shaxs rivojlanishi tarbiyaning g‘oyaviy mazmuni va sifat darajasiga bog‘liqdir. Ayni chog‘da tarbiyaning mazmuni, shakl va metodlari shaxsning rivojlanganlik darajasiga ham bog‘liq. Tarbiya jarayoni psixologiya fani asoslarini, shaxsning psixologik va fiziologik rivojlanish qonuniyatlarini bilishni talab qiladi. Tarbiyachi tarbiyalanuvchi shaxsni har tomonlama o‘rganishi va shu asosida unga to‘g‘ri psixologik tavsif berishi hamda ta’sir ko‘rsatishi lozim. Tarbiyalanuvchining shaxsiy xususiyatlari va imkoniyatlari hisobga olinmas ekan, ularga har qanday tarbiyaviy ta’sir bir tomonlama yoki tasodifiy bo‘lib qoladi. Shuningdek, ular boshqa tarbiyaviy ta’sirlarga mos bo‘lmay qoladi. Tarbiyaning uchinchi qonuniyati faoliyat va munosabat birligini e’tirof etish, shaxsning ijtimoiy ijobiy fazilatlarini shakllantirishning asosiy manbayi bo‘lib xizmat qiladi. Tarbiyalanuvchilarning faoliyati jamiyat uchun qanchalik foydali, maqsadga muvofiq tashkil etilsa, shaxs va jamiyat o‘rtasidagi munosabat oqilona bo‘lsa, tarbiya jarayoni shunchalik samarali bo‘ladi. Tarbiyaning to‘rtinchi qonuniyati tarbiyalanuvchilarning o‘zaro tarbiyaviy ta’sirga ega ekanliklari, ularning o‘zaro munosabatlari hamda faoliyatlari o‘rtasidagi bog‘lanishning mavjudligi sanaladi. Tarbiyachilarning va o‘quvchilar jamoasining tarbiyalanuvchilarga pedagogik ta’siri, ular faoliyati va munosabatlarini tizimli hamda rejali tarzda maqsadga muvofiq tashkil qilishni nazarda tutadi. Tarbiya jarayonida tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy roli bir xil emas. Tarbiyachi uchun tarbiyalanuvchi har vaqt tarbiyaviy obyekt hisoblanadi. Biroq, tarbiyalanuvchi tarbiyachi bilan ongli ravishda o‘zaro munosabatda bo‘lishga erishsa, tarbiyaviy munosabatlar faol xarakter kasb etadi. Rivojlanuvchi (shaxsni rivojlantirish), tarbiyalovchi (tarbiya maqsadlarini amalga oshirish) va tashkilotchilik (faoliyat va munosabatlarni maqsadga muvofiq tashkil etish) vazifalari tarbiya jarayonida (tarbiyalanuvchilarning) asosiy vazifalari sanaladi. Tarbiya jarayonining qonuniyatlari bilan birga bola tarbiyasining ham o‘ziga xos bir qator muhim qoidalari bo‘lib, ular quyidagilar:

- tarbiyaning aniq bir maqsadga qaratilganligi;
- tarbiyani hayotiy faoliyat bilan bog‘liq hodisa deb bilish;
- shaxsning jamoada tarbiyalashga oid o‘rni;
- tarbiyalanuvchi shaxsiga nisbatan talabchan bo‘lishi va uning shaxsini hurmat qilish;
-tarbiyalanuvchi (o‘quvchi)ning tarbiya jarayonida yoshi va o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish;
- tarbiyaviy ishlarning izchilligi va muntazam olib borilishiga e’tibor[3].

Tarbiya jarayonining muvaffaqiyati uni tashkil etishda qanday tamoyillarga ko‘ra ish ko‘rilayotganligiga ham bog‘liq. Tarbiya tamoyillari tarbiya jarayoni qonuniyatlarini aks ettiradi. Tarbiyaviy jarayonda ilg‘or tamoyillarga amal qilinishi tarbiya samarasini ta’minlaydi. Tarbiya tamoyillari quyidagilardan iborat:

- tarbiyaning maqsadga yo‘naltirilganligi va g‘oyaviyligi;
- tarbiyada demokratik va insonparvarlik g‘oyalarining ustunligi;
- tarbiyada milliy, umumbashariy qadriyatlarning ustunligi;
- tarbiyada izchillik va tizimlilik;
- tarbiyaning ijtimoiy hayot bilan qo‘shib olib borish;
- tarbiyani mehnat bilan bog‘lash;
- tarbiyalanuvchi shaxsni hurmat qilish;
- tarbiyada o‘quvchining yosh va alohida xususiyatlarini hisobga olish;
- jamoa va jamoa yordamida tarbiyalash;
- tarbiyada o‘quvchi xulqidagi ijobiy sifatlarga tayanib, salbiy tomonlarni yo‘qotish.

Tarbiyaning maqsadga yo‘naltirilganligi va g‘oyaviyligi - o‘qituvchi ijtimoiy tarbiya maqsadi va vazifasini aniq tasavvur etishi va puxta anglab olishi zarur. Yosh avlodni yuksak g‘oyaviylik ruhida tarbiyalash - ularning ongiga xalq, millat, yurt, jamiyat manfaatlaridan yuqoriroq manfaat bo‘lishi mumkin emasligini singdirish, ularni vatanga, xalqqa muhabbat ruhida va sadoqatli qilib tarbiyalash demakdir. Bu sohada mustaqil Respublikamiz xalq ta’limi xodimlarining asosiy vazifasi erkin, ijodkor, mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega, yetuk mutaxassis, komil shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Maktabda va maktabdan tashqarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning barchasi ijtimoiy tarbiyaning maqsadini ro‘yobga chiqarishga yo‘naltirilishi zarur. O‘qituvchi (tarbiyachi)lar jamoasi va har bir o‘qituvchi - tarbiyachining maqsadi har tomonlama kamol topgan mukammal inson shaxsini tarbiyalashdan iborat bo‘lishi lozim. Ana shunda mazkur tamoyil o‘z vazifasini bajargan bo‘ladi. Tarbiyada demokratik va insonparvarlik g‘oyalarining ustunligi - tarbiyada inson shaxsini ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir bola, o‘smir va o‘spirinning betakror va o‘ziga xosligini hurmatlash, uning ijtimoiy xulqi va erkinligini hisobga olish lozim. Tarbiyani demokratiyalash bu - tarbiyani ma’muriy ehtiyoj va qiziqishlardan yuqori qo‘yish, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hamkorlik asosida pedagogik munosabatlar mohiyatini o‘zgartirish demakdir. Bu tarbiya ishiga jamoatchilikni jalb qilish, uning rivojlanishiga jamoat omilini

kiritish demakdir. O‘qituvchi o‘quvchiga avvalgidek tarbiya obyekti emas, balki o‘zi kabi subyekt deb qarashi darkor. Ya’ni o‘quvchiga teng huquqli hamkor, hamfikr deb qarash lozim. Umuman, ta’lim va tarbiyani insonparvarlashtirishning diqqat markazida insonning muhim masalasi va muddaosi, ya’ni bolalarda inson shaxsiga dunyodagi eng yuqori, bebaho boylik sifatidagi munosabatini shakllantirishdek faoliyat yotadi. Tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustunligi - xalqning ko‘p asrlik qadriyatlarini, ulkan va boy merosini chuqur bilmasdan milliy o‘zlikni anglash, milliy g‘urur tuyg`usini qaror toptirish mumkin emas. Shu bois, xalq an’analari, urf-odatlari, marosimlari, xalq og‘zaki ijodi, milliy o‘yinlar va ularda ifodalangan g‘oyalarni o‘quvchilar ongiga singdirish, ularda ushbu g‘oyaga nisbatan hurmatni qaror toptirish lozim. Umumbashariyat uchun qadrli, ardoqli bo‘lgan, insoniyat o‘tmishi, buguni hamda kelajagi uchun daxldor qadr-qimmatga ega bo‘lgan an’analar, urf-odatlar haqida ma’lumotlar berish, ularda mehr-muhabbat tuyg‘usini uyg‘otish, ularni qo‘llab-quvvatlash, ezgu g‘oyalar uchun kurashish hissini qaror toptirish tarbiya jarayonida amalga oshirilishi lozim[4].

Tarbiyada izchillik va tizimlilik - tarbiyaga yaxlit tizimli yondashish pedagogik harakatning pirovard natijasiga yo‘naltirilganlik darajasini belgilab beradi. Bunday pedagogik maqsad va vazifalar, ularning mazmuni tarbiyaviy jarayonning barcha qatnashuvchilari tomonidan tan olinishi shart. Tarbiyada izchillik juda muhimdir. O‘quvchilarga birdaniga ko‘p talab va qoidalarni taqdim qilish mumkin emas. O‘qituvchilar o‘quvchilarga bo‘lgan munosabat jarayonida o‘zaro bir-biriga zid harakatda bo‘lmasliklari, yagona talab qo‘yishlari lozim. Tarbiyani ijtimoiy hayot bilan qo‘shib olib borish. Mehnatning tarbiyaviy ta’siri g‘oyat kattadir. Mehnatda ishtirok etish va unumli mehnat qilish bilan shaxs o‘z qobiliyati va iste’dodini namoyon qiladi va kamolga yetadi. Mehnat yosh avlodning tarbiyasi uchun juda katta vositadir. O‘quv mehnati va ijtimoiy foydali mehnat o‘quvchi shaxsiga ijobiy ta’sir etadi, bu ikki faoliyat birligi bolani faollashtiradi, xulq birligini ta’minlaydi, tashabbuskor va izlanuvchan qiladi. Mehnat bolalarga siyosiy-ma’naviy tarbiya berish uchun zamin hozirlaydi. Shuning uchun oila va maktablarda bolalarni ilk yoshidan boshlab mehnatsevarlik ruhida, mehnatga muhabbat va mehnat kishilariga hurmat ruhida tarbiyalashga alohida e’tibor beriladi.

Maktabda o‘qishning o‘zi ham mehnatdir. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning aksariyati ham mehnat tarbiyasi bilan mustahkam bog‘langan. Tarbiyalanuvchi shaxsini hurmat qilish - o‘quvchilarni ijtimoiy tarbiyalashning muhim tamoyillaridan biri - ularning shaxsini hurmat qilishdir. Bu tamoyil insonparvarlik munosabatidan kelib chiqadi. O‘quvchi shaxsini hurmat qilish, ularga mehr-muhabbat ko‘rsatish va ularga ishonish shart. Tajribalarning ko‘rsatishicha, qayerdaki o‘quvchilarga hurmat, muhabbat, ishonch bo‘lsa, shu yerda tarbiyaning ta’siri samarali bo‘ladi. Bolalarga hurmat va muhabbat ular kuchiga kuch qo‘shadi, o‘qituvchiga nisbatan hurmatni uyg‘otadi. Tarbiyada o‘quvchining yosh va alohida xususiyatlarini hisobga olish - tarbiyaning mazmuni, shakl va metodlari bolalarning yosh va saviyasiga qarab turli sinflarda turlicha bo‘ladi. Bolalar maktabda rivojlanishning turli davrlarini - bolalik, o‘smirlik va o‘spirinlik bosqichlarini bosib o‘tadilar. Shu davrlar ichida bolaning axloqiy turg‘unligi rivojlanadi, xulqi va ongi o‘rtasidagi uyg‘unlik vujudga keladi. Tarbiya berishda har bir o‘quvchining shaxsiy xususiyatlarini ham hisobga olish katta ahamiyatga ega. Bolalarning jismoniy va ma’naviy o‘sishida bir qadar umumiylik bor, biroq bolalarning tavsif-xislatlari, qobiliyat va mayllari, qiziqishlari, irodaviy sifatlari har xil bo‘ladi. Bu farqlar ularning xulqida, o‘qishi va mehnatida aks etadi. Bir o‘quvchiga nisbatan foydali metodni boshqa o‘quvchiga nisbatan qo‘llaganda natijasiz bo‘lib chiqishi mumkin. Shuning uchun har bir o‘quvchining o‘zgarishga xos bo‘lgan xususiyatlarini o‘rganish maqsadga muvofiqdir. Jamoada va jamoa yordamida tarbiyalash - tarbiya jarayoni o‘quvchilarning jamoa bo‘lib birlashishlari, ularda manfaatdorlik birligi, o‘zaro yordam tug‘yusini o‘stirishga xizmat qilishi lozim. Tuyg‘u tashkil etilgan jamoa a’zolarining qobiliyat va iste’dodini rivojlantirish uchun keng yo‘l ochadi. Jamoada bola har tomonlama rivojlanishi uchun keng imkoniyatga ega bo‘ladi. O‘quvchilar ahil jamoa bo‘lib uyushganlaridagina tarbiyaviy ishlarini amalga oshirish ancha yengil va muvaffaqiyatli bo‘ladi, har bir shaxsga ta’sir etadi. O‘z manfaatini jamiyat manfaati bilan qo‘shib olib borish, o‘zaro yordam kabi fazilatlar, avvalo, jamoada shakllanadi. O‘qituvchi hamma vaqt o‘quvchilar jamoasiga tayanmog‘i, ularni jamoa bo‘lib turli ishlarni bajarishga odatlantirib, jamoada yashash va ishlashga o‘rgatib borishi lozim. Tarbiyada o‘quvchi xulqidagi ijobiy sifatlarga tayanib, salbiy xislatlarini yo‘qotib borishga e’tibor qaratish lozim. Mahoratli pedagoglar o‘z o‘quvchilaring shaxsiy fazilatlarini yaxshi biladilar. Tarbiya maqsadini amalga oshirish uchun bola xulqidagi ijobiy sifatlarga suyanib ish ko‘radilar. Boladagi ijobiy sifatlarga tayanish, uning salbiy sifatlarini yo‘qotish, yomon odatlardan qaytarishning eng yaxshi vositasidir. Tarbiya muvaffaqiyati mazkur masalaning to‘g‘ri hal etilishiga ko‘p jihatdan bog‘liq.

Xulosa. Oliy ta’lim muassasalaridagi ta’lim-tarbiya jarayonini ijtimoiy talablar, demokratik tamoyillar, shuningdek ishlab chiqarishning mutaxassis shaxsiga qo’yayotgan malakaviy talablaridan kelib chiqib modernizatsiyalash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Bo’lajak oliy ma’lumotli mutaxasislarni pedagoglik kasbiga ijodiy munosabatni shakllantirish, ularning mustaqil izlanishga yo’naltirilganligi va kasbiy motivatsiyasi yetakchi ijtimoiy-psixologik omillardan biri bo’lib, mazkur jihatlar ta’lim oluvchilarning tanlangan faoliyat sohasiga ijodiy munosabat jarayonini jadallashtiradi[5].

Ya’ni, empirik tahlillar asosida bugungi kunda pedagog mutaxassislar tayyorlash jarayoniga yaxlit loyiha sifatida qaralib, unga nafaqat mazmun, balki oliy ma’lumotli mutaxasis va talabalar faoliyati birligi misolida yondashish e’tibordan chetda qolayotganligi aniqlandi. Bo’lajak oliy ma’lumotli mutaxasislarni pedagoglik kasbiga ijodiy munnosabatda yondashishga qo’yiladigan zamonaviy talablar mazkur ta’lim muassasalaridagi pedagogik jarayonni tashkillashtirishga nisabatan innovatsion yondashuv zaruratini keltirib chiqaradi. Bu esa tadqiqot doirasida pedagoglik kasbiga ijodiy munosabatda bo’lish jarayoniga ta’sir etuvchi pedagogik-psixologik omillar va zaruriy shart-sharoitlarni aniqlashtirishni nazarda tutadi.

Adabiyotlar:

1. Abdukarimov H., Isoqov I. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarga asoslangan ta’lim jarayonida oliy ma’lumotli mutaxasis shaxsining o’rni. // Ilg’or pedagogik texnologiyalar (tajribalar, muammolar, istiqbolli yo’nalishlar). Xalqaro ilmiy- amaliy konferensiya matnlari. – Qarshi: 2001. B. 308-309.

2. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: Oliy ma’lumotli mutaxasis, 1992. –160 b.

3. Samiyeva S. Yangi o’zbekistonda bo’lajak mutaxassislar kreativ qobiliyatini tarbiyalashning zamonaviy yo’nalishlari //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 35. – №. 35.

4. Олимов Ш. Ш., Сайфуллаева Н. З. Основные принципы развития духовно-нравственного мировоззрения у студентов // Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования. – 2015. – №. 5 (10). – С. 45-51.

5. Shaxnoz S. Oliy ta’limda kreativ yondashuvlar asosida o‘qitish sifatini oshirishning innovatsion yo‘nalishlari //Oriental Conferences. – OOO «SupportScience», 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 518-526.